

अध्याय १६ वा.

श्रीगणेशायनमः । श्रीसरस्वत्यैनमः । श्रीगुरुभ्योनमः ।

श्रीकुलदेवतायैनमः । श्रीसीतारामचंद्राभ्यांनमः ।

श्रीसद्गुरुसाईनाथायनमः ॥

राजाधिराज चक्रवर्ती । शांति सिंहासनस्थ मूर्ती ॥

नमस्वानंदसाम्राजपती । अनन्यगतीगुरुराज ॥ १ ॥

अभेदभक्ति सहजस्थिति । उभयभागीं चवन्या वारिती ॥

स्वानुभूती सद्यप्रतीती । जयावीजिती अत्यादरें ॥ २ ॥

छत्रधारी स्वात्मस्थिति । वेत्रधारी शांतीसंवित्ति ॥

षडरि माया मोहवृत्ति । जेथें नतगती क्षणभरी ॥ ३ ॥

काय या सभेचा थाट । चार सहा अठरा भाट ॥

चिन्मयचांदवा लखलखाट । पसरला घनदाट स्वानंद ॥ ४ ॥

विरक्तिभक्ति शुद्ध ज्ञान । श्रवणमनन निदिध्यासन ॥

निजानुसंधान साक्षात्करण । अष्टप्रधान सेवारत ॥ ५ ॥

शांतीदांती दिव्यमणी । चमकती जयाच्या कंठभूषणी ॥

त्रेदांतसागरसुधातरंगिणी । मधुर वाणी जयाची ॥ ६ ॥

झळके जयाची सतेज धार । कराया त्या ज्ञानखडगाचा पहार ॥

शाहोनि ज्याचा उद्यत कर । कांपे थरथर भववृक्ष ॥ ७ ॥

जयनिरंजना अव्यया । गुणातीता योगीराया ॥
 परोपकारार्थ धरिलीस काया । उद्धराया दीन जनां ॥ ८ ॥
 गताध्यायीं निरूपण । भक्तभावार्थ करोनि पूर्ण ॥
 पुरवोनि तयानें केलेला पण । पढविली खूण मनाची ॥ ९ ॥
 सहुरु सदा अवाप्तकाम । शिष्य काय पुरवी तत्काम ॥
 शिष्यांचाच सेवाकाम । पुरवूनि निष्काम तो करी ॥ १० ॥
 भावें अर्पितां फूल पान । अति प्रेमें करील सेवन ॥
 तेंच अर्पितां साभिमान । फिरवील मान जागींच ॥ ११ ॥
 सखिचत्सुखाचे जे सागर । त्यां वात्योपचारीं काय आदर ॥
 परी ते करितां भावार्थें सादर । सौख्य निर्भर सेविती ॥ १२ ॥
 नेणतपणाचें पांघरूण । घेऊनि अज्ञाना देती ज्ञान ॥
 न करितां मर्यादा अतिक्रमण । गोड शिकवण ते देती ॥ १३ ॥
 त्यांची सेवा करितां भावें । सेवक ब्रह्मसायुज्य पावें ॥
 इतर सर्व साधनीं ठकावें । लीन व्हावें गुरू सेवे ॥ १४ ॥
 त्या सेवेची लघु कुचराई । किंवा तेथ लवचंतुराई ॥
 करितां साधक पडेल अपायीं । विश्वास पायीं पाहिजे ॥ १५ ॥
 शिष्यें काय कीजें स्वयें । सहुरुसीच लावणें सोये ॥
 शिष्यास न ठावे निज अपाय । न कळत उपाय गुरुकरी ॥ १६ ॥
 गुरुपरीस आणीक वदान्य । त्रिभुवनीं पाहतां नाही अन्य ॥
 शरण्याचा परमशरण्य । शरण अनन्य होऊं त्या ॥ १७ ॥
 वपुं जातां चिंतामणीसीं । चिंतामणी दे चिंतितार्थासीं ॥
 गुरु देईल अचिंत्य वस्तुसीं । परमाश्चर्येंसीं निज भक्ता ॥ १८ ॥

१ चतराई हा श्रीसाईबाबांचा शब्द याचा अर्थ शहाणपण. "कार चतराई
 कामाची नाही. श्रेष्ठ व दमोदर सांगतील तें ऐकत जावें" असें ते आपले भक्तांस
 पुष्कळां म्हणत.

तुळूं जातां कल्पतरुसीं । तो तों पुरवी कल्पितार्थासीं ॥
 देईल निर्विकल्पस्थितीशीं । अकल्पितेसी गुरुराय ॥ १९ ॥
 काम धेनू कामिलें पुरवी । गुरुधेनूची तीहून थोरवी ॥
 अचित्यदानी ऐसीही पदवी । कोण मिरवी तिजवीण ॥ २० ॥
 आतां श्रोतयां हेंच विज्ञप्ती । सांगेन म्हणितलें गताच्यायांतीं ॥
 ब्रह्मार्थिया ब्रह्मज्ञानप्राप्ती । कथा संगती अवधारा ॥ २१ ॥
 ब्रह्मज्ञानाचा आलिया भोक्ता । बाबा कैसी करिती तृप्तता ॥
 कैसे उपदेशिती निजभक्ता । त्या परमार्था परिसाजी ॥ २२ ॥
 संत नित्याचे निष्काम । सकळ परिपूर्ण अवाप्तकाम ॥
 परी भक्त अत्यंत सकाम । अतृप्त काम सर्वदा ॥ २३ ॥
 कोणी मागे पुत्र संतती । कोणी अखंड राज्य संपत्ती ॥
 कोणी मागे भाव भक्ती । भवनिमुक्ती एकादां ॥ २४ ॥
 असाच एक भक्त भावार्थी । परी निमग्न धनसंचयार्थी ॥
 ऐकून बाबांची उदंड कीर्ति । दर्शनातीं उदेली ॥ २५ ॥
 घरीं उदंड संतती संपत्ती । दास दासी अपरिमिती ॥
 दर्शन घ्यावें आलें चित्तीं । उदार मूर्ति बाबांची ॥ २६ ॥
 बाबा मोठे ब्रह्मज्ञानी । साधुसंत मुकुटमणी ॥
 मस्तक ठेऊं त्यांचे चरणीं । अगाध करणी जयांची ॥ २७ ॥
 नाही आपुल्यास दुजी वाण । आपण मागूं ब्रह्मज्ञान ॥
 सहजी जाहल्यां हें साधन । मग मी धन्य होईन ॥ २८ ॥
 मग त्या तन्मित्र म्हणे । सोपें नाही ब्रह्म जाणणें ॥
 तें तुजसम बोधियाभेणें । प्रकट होणें दुर्घट ॥ २९ ॥

द्रव्यदारा सुतापरती । ठावी न जया सुखोत्पत्ति ॥
 तयास ब्रह्मही केवळ भ्रांती । कैची विश्रंती देईल ॥ ३० ॥
 क्षीण होतां इंद्रिय शक्ति । जगांत कोणी मान न देती ॥
 तै रिकामटेकडे उगाच बसती । सूत कांतिती ब्रह्माचें ॥ ३१ ॥
 तैसी ही तुझी ब्रह्मजिज्ञासा । चिकट हातींचा न सुटतां पैसा ॥
 कोणी न हा तुझा धिक्सा । पुरवील ऐसा मिलेल ॥ ३२ ॥
 असो ऐसी आस्था मनीं । ब्रह्मार्थी निघाला शिरडी लागोनी ॥
 परत भाळ्याचा टांगा करोनी ॥ साईचरणीं पातला ॥ ३३ ॥
 घेतलें साईचें दर्शन । केलें तया पार्यीं नमन ॥
 साई मग वदती मधुर वचन । श्रोतां श्रवण तें कीजें ॥ ३४ ॥
 हा साई कषाकल्पतरू । अवधानपयः पानें सधरू ॥
 जंब जंब वाढे श्रोतयां आदरू । प्रसवेल फळभारू तंब तंब ॥ ३५ ॥
 रसभावें सर्वांगीं भरेल । सुगंध पुष्पीं तो फुलेल ॥
 मधुर फळभारीं तो लवेल । इच्छा पुरेल भोक्तयांची ॥ ३६ ॥
 म्हणे तो बाबा ब्रम्ह दाखवा । हेंच आलों धरून जीवा ॥
 जन म्हणती शिरडीकर बाबा । ब्रम्ह दाविती अखिलें ॥ ३७ ॥
 म्हणोनी इतका दूर आलों । मार्ग कंठितां फार श्रमलों ॥
 तरी तें ब्रम्ह जरी लायलों । कृतकृत्य झालों म्हणेन ॥ ३८ ॥
 बाबा वदती न करी चिंता । ब्रम्ह दावीन रोकडें आतां ॥
 येथें न उधारीची वार्ता । तुजसम पुसताचि दुर्लभ ॥ ३९ ॥

मागती बहुत धनसंपदा । निवारा म्हणती रोग आपदा ॥
 मागती लौकिक मान राज्यपदा । सौख्य सदां मागती ॥४०॥
 केवळ ऐहिक सुखालागुनी । जन शिरडीस येती धांवुनी ॥
 लागती मज फकीराचे भजनीं । ब्रम्ह कोणीही न मागती ॥४१॥
 तैशियांचा मज सुकाळ । तुज सारख्यांचाच दुकाळ ॥
 ब्रम्हजिज्ञासूंचा मी भुकाळ । पर्वकाळच हा मजला ॥ ४२ ॥
 जया ब्रम्ह वस्तु भेणें । रविशशीचें नियत चालणें ॥
 नियमें उगवणें नियमें मावळणें प्रकाश चांदिणें नेमस्त ॥ ४३ ॥
 ग्रीष्म वसंतादि ऋतुकाळ । इंद्रादिदेव लोकपाल ॥
 नेमें करिती जो प्रजाप्रतिपाल । त्या सर्वामूळ हें ब्रम्ह ॥ ४४ ॥
 म्हणून शरीरविस्त्रंसना आधीं । सुधी ब्रम्हपुरुषार्थ साधी ॥
 त्यावीण पुनरावर्तन निरवधी । लागेल अबाधीत पाठीसीं ॥४५॥
 तें हें ब्रम्ह जाणल्यावीण । होईल जरी शरीरपतन ॥
 पिच्छा पुरवील संसारबंधन । पुनर्जनन चुकेना ॥ ४६ ॥
 ब्रम्हचि काय मी तुज सगळें । दावितों पहा ब्रम्हगुंडाळें ॥
 जें तुज नखशिखांत वेटाळें । तें मी आगळें उकलितों ॥ ४७ ॥
 कायती सुधामधुर वाणी । केवळाद्वैतसुखाची खाणी ॥
 संशयदोलारूढ जे प्राणी । तदुद्धरणीं समर्थ ॥ ४८ ॥
 आपातरमणीय सुखप्रलोभनीं । गुंतले जे दिवस रजनी ॥
 तयांसहीं बाबांची वचनसरणी । विहिताचरणीं प्रस्थापी ॥ ५९॥
 चिंतामणी प्रसन्न होतां । लौकिकसौख्य चढेल हाता ॥
 लाधेल स्वर्गसंपत्तीमत्ता । महेंद्र होतां प्रसन्न ॥ ५० ॥

याहून गुरुची अलौकिकता । गुरुसमान नाही दाता ॥
 दुर्लभ ब्रह्म दावितील भक्ता । सुप्रसन्नता पावलिया ॥ ५१ ॥
 तथा गोड कथेच्या श्रवणें । होईल संसार दुःखा विसरणें ॥
 ब्रह्मार्थियांसी कैसें शिकवणें । तेंही जाणणें बाबांहीं ॥ ५२ ॥
 असो मग त्यातें बसविलें । क्षणैक अन्य व्यवसायीं त्या गुंतविलें ॥
 जणू त्या प्रश्नाचें भानच हरपलें । ऐसें दाविलें त्याला ॥ ५३ ॥
 मग बाबांनीं काय केलें । मुलास एका निकट बोलविलें ॥
 जा म्हणती सत्वर वहिले । दे नंदूला निरोप कीं ॥ ५४ ॥
 पांच रुपये उसनवारी । बाबास आहे निकड भारी ॥
 हातउसने क्षणभरी । दे झडकरी म्हण त्याला ॥ ५५ ॥
 मुलगा गेला नंदूचे घरा । कुलुप होतें त्याचे द्वारा ॥
 येऊन तात्काळ माघारा । समाचारा निवेदिलें ॥ ५६ ॥
 बाबा म्हणती जा परतोनी । असेल घरीं बाळां वाणीं ॥
 तोच निरोप त्यातें देऊनी । रुपये घेउनी येई जा ॥ ५७ ॥
 व्यर्थ गेली हीही फेरी । बाळाही तेव्हां नव्हता घरीं ॥
 मुलगा घडली जे जे परी । सादर करी बाबासीं ॥ ५८ ॥
 आणखी एका दोघां ठायीं । बाबा धाडिती तथा लवलाही ॥
 थकला हेलपाटिया पायीं । कपर्दीक कांहीं लाघेना ॥ ५९ ॥
 नंदू अथवा बाळा वाणी । एकही ते वेळीं घरीं न कोणी ॥
 बाबांस ही जाण पूर्णपणीं । अंतर्ज्ञानी महाराज ॥ ६० ॥
 चालतें बोलतें ब्रम्हसाई । पांच रुपायांस अडेल काई ॥
 परी त्या ब्रम्हार्थियापायीं । हें नवलाई मांडिली ॥ ६१ ॥

१ या नांवाचा शिर्डीस एक मारवाडी दुकानदार आहे.

२ या नांवाचा एक वाणी दुकानदार,

पाहुणा येतां घरा । तयाचिया पाहुणचारा ॥

केलें जें मिष्टान्न वा शिरा । भोगही इतरां लाघे तो ॥ ६२ ॥

तैसा हा ब्रम्हभोक्ता । करूनिया पुढारा निमित्ता ॥

महाराज उपदेशिती भक्तां । कल्याणार्था सकळांच्या ॥ ६३ ॥

पन्नासाधिक दोनशतें । रुपये नोटांचे पुडकें होतें ॥

त्या ब्रम्हार्थियाचे खिशांत तेथें । तें साईनार्थें जाणितलें ॥६४॥

हें काय त्या ब्रम्हार्थिया नकळे । नव्हते काय तयास डोळे ॥

खिशांत असतां नोटांचें भेंडोलें । विकल्प घोलें नाडला ॥६५॥

साईस पांच रुपड्या उधार । आणि त्याही एक घटकाभर ॥

त्याही घावया नाहीं धीर । ब्रम्हसाक्षात्कार मागूये ॥ ६६ ॥

साईमहाराज सत्य वचनी । स्कंमही लहान हातउसनी ॥

देऊन पहावें येतांच मनीं । विकल्प येऊनि आदळे ॥ ६७ ॥

पांच रुपयांची कथा ती काय । परी ते घावया जीव न होय ॥

एवढी जया लाववे न सोय । लोभ स्वयमेव तो जन्मे ॥ ६८ ॥

इतर कोणी भाळा भोळा । जयाला बाबांचा खरा जिव्हाळा ॥

उसनवारीचा तो सोहळा । उघड्या डोळां बघता ना ॥६९॥

ब्रम्हार्थ जो इतुका तान्हेला । त्याला हा प्रश्न नसेल का उकळला ॥

ऐसें न यत्किंचित वाटे मजला । परी तो ग्रासिला धनमोहें ॥७०॥

स्वस्थ बसावें तेंही नाहीं । सुटली परत जाण्याची घाई ॥

तो म्हणे अहो बाबासाई । ब्रम्ह ठायीं पाडा कीं ॥ ७१ ॥

बाबा म्हणती बसल्या ठायीं । ब्रम्ह दावावें येच उपार्यीं ॥

केले येथवर उपाय पाही । कळलें नाहींच का तुम्हां ? ॥ ७२ ॥

१ दोनशेंपन्नास २ बावें कीं न बावें परत येतील कीं नाही. वगैरे प्रकारचे विकल्पांचा घोळ म्हणजे घोटाळा पडून. ३ मागणी ४ लोभाचीच मूर्ति ५ आपले दृष्टीसमोर चाललेला खेळ पाहत असता

ब्रह्मालागी पंच प्राण । पंच पंचेद्रिय ज्ञान ॥
 अहंकार बुद्धि मन । लागती समर्पण करावया ॥ ७३ ॥
 ब्रह्मज्ञानाचा मार्ग विकट । सुलभ न सर्वासरसकट ॥
 उदयकाल होतां तें प्रकट । लाभे अवचट सभाग्या ॥ ७४ ॥
 हिरण्यगर्भपदापर्यंत । सर्व उत्कर्षीं जो विरक्त ॥
 तोचि ब्रम्हविद्येसीं अधिकृत । अनासक्त इतरत्र ॥ ७५ ॥
 अंगीं विरक्ति न लवलेश । ऐशियासीं ब्रम्हतत्वोपदेश ॥
 कोणीही जरी केला अशेष । काय त्या यश येईल ॥ ७६ ॥
 अबाधितब्रम्हबोधन । उत्तमाधिकारिया गृहण ॥
 परी मध्यमाधिकारी जन । परंपरे आधीन सर्वदा ॥ ७७ ॥
 एका विहंगममार्गसेवन । दुजिया परंपरा सोपान ॥
 परी या अनधिकारिया लागून । वावगा शीण ब्रम्हाचा ॥ ७८ ॥
 एका आत्म विवेकावाचून । नाहीं निरतिशयप्राप्तिसाधन ॥
 हें जरी सत्य वेदांत वचन । तें काय आधीन सर्वाच्या ॥ ७९ ॥
 अभ्यास आणि श्रम रोकडे । करूं लागती हाडांची काडे ॥
 तशीं तें गुरुकृपा उजियेडें । हातीं चढे हळु हळू ॥ ८० ॥
 मी एक ईश्वर मी नियंता । हिरण्यगर्भा जें चढे अहंता ॥
 स्वरूपीं पडे विस्मरणता । प्रादुर्भूतता विश्वाची ॥ ८१ ॥
 ब्रम्हाहमस्मीति होतां ज्ञान । ज्ञाता होय स्वरूपीं लीन ॥
 तेंच विश्वाभासविसर्जन । श्रुति गर्जन करिते कीं ॥ ८२ ॥
 होतां स्वप्रबोधोत्पत्ति । ब्रम्हाकारांतः करणवृत्ति ॥
 ब्रम्हाग्नींत विश्वाची आहुती । होते विभूती सृष्टीची ॥ ८३ ॥

१ शास्त्रसंमत क्रमाक्रमानें घालणें. २ शिडी, जिना. ३ प्रकाशानें.
 ४ सूत्रात्मा (विश्वात्म्याच्या विंगदेहाचा अभिमानी.) ५ राख, लय.

धीही हेच स्थिति । होते जेव्हां भ्रमनिवृत्ति ॥
 १ किरण आणि शुक्ति । आभासा मुक्ती तत्काळ ॥ ८४ ॥
 त्यज्ञान तेच रजत भान । रजताज्ञान तेचि शुक्तिज्ञान ॥
 भ्रम निवृत्तिकालीं रौप्यावसान । शुक्तिकाविज्ञान निर्भळ ॥ ८५ ॥
 अन्योन्य मोहाचें हें लक्षण । ज्ञानदीपोचें करा उजळण ॥
 अज्ञानमळा करा क्षालन । निर्दाळण तें प्रतिभासा ॥ ८६ ॥
 जन्म मृत्यूचा नसता बंध । असता किमर्थ मोक्षनिर्बंध ॥
 २ आम्हा काय संबंध । मग हा प्रबंध कायसा ॥ ८७ ॥
 त्या बद्ध व्हावें निर्मुक्त । ऐसा जो दृढ निश्चयासक्त ॥
 तोच येथील अधिकारी फक्त । न युक्त अत्यज्ञवातज्ञ ॥ ८८ ॥
 बद्धचि नाही कैची मुक्ति । हे तो आहे वस्तुस्थिति ॥
 बद्धमुक्तता गुणसंगांतीं । आहे प्रतीति अवधियां ॥ ८९ ॥
 द्वितीयाचा अभाव जेथें । बांधी सोडी कवणकवणातें ॥
 कोणीहीन बद्ध वा मुक्त तेथें । द्वैत अद्वैतें गेलिया ॥ ९० ॥
 दिन रजनी हे प्रकार । उत्पादी काय दिनकर ॥
 हातो दृग्दोषव्यवहार । दिवाकर अलिप्त ॥ ९१ ॥
 मी एक कर्ता मी भोक्ता । हा अभिमान धरुनि चित्ता ॥
 स्वर्ग नरक सुखासुख अनुभवितां । वासनासक्तता वाढते ॥ ९२ ॥
 आत्मा नित्यपुराण शाश्वत । जन्मनाशादि विकारवर्जित ॥
 ३ आकाराक्षरप्रतीकवंत । अनाद्यनंत संतत जो ॥ ९३ ॥

१ रुप्याचा शेवट म्हणजे रुपे दिसेनासें होतें. २ अत्यंत अज्ञानी ३ अथवा
 ४ पूर्णज्ञानी ५ सत्व रज तम या त्रिगुणांशीं समागम झाला म्हणजे ६ भयंद्धितीया
 भिनिदेशक स्यात् ७ सुखदुःख ८ अवयव निशाणी प्रतिमा.

जयाची शरीरमात्रात्मदृष्टी । स्वयं निराळा निराळी सृष्टी ॥

तयास आत्मज्ञानाची कष्टी । परामृष्टि लाधेना ॥ ९४ ॥

बाण्यादि सर्वेन्द्रियांचा लय । करा मनी व्हा कृतनिश्चय ॥

त्या मनाचा करा क्षय । द्या व्या ठाय बुद्धीचा ॥ ९५ ॥

प्रकाश स्वरूप जे ज्ञानबुद्धी । मनासि तेथे लावा समाधी ॥

मनासह सर्वेन्द्रियसमृद्धि । एका स्वाधीन बुद्धीच्या ॥ ९६ ॥

घटासि आद्यकारण माती । इंद्रियांबुद्धि तैशाच रीति ॥

ते तयांची नित्य स्थिति । ऐसी हे व्याप्ति बुद्धीची ॥ ९७ ॥

बुद्धी निजव्यापकपणं । व्यापी मनादि सकळ करणें ॥

बुद्धीस महत्तत्त्वीं निरविणें । महत् समर्पणें आत्मत्वीं ॥ ९८ ॥

ऐसाच करितां समाहार । होय आत्मस्वरूपनिर्धार ॥

मगरजतमृगजलसर्पाकार । दृग्विकार केवळ ते ॥ ९९ ॥

तो हा अशेष विशेष रहित । जन्मापक्षयविवर्जित ॥

यद्दर्शनेवीण नाही स्वहित । साधू सतत बोलती ॥ १०० ॥

कार्य मात्रास आहे कारण । आत्मा स्वयंभू निष्कारण ॥

पुराणपि नव हा पुराण । बुद्धिहीन स्वभावे ॥ १०१ ॥

आकाशवत् अविच्छिन्न । जन्मविनाश विलक्षण ॥

३० प्रणव जयाचे अलंबन । निरालंबन निष्कलजो ॥ १०२ ॥

परब्रम्हतेज्ञातव्य । अपरब्रम्हते प्राप्तव्य ॥

३० तत्प्रतीक ध्यातव्य । उपासितव्य सर्वदा ॥ १०३ ॥

१ शरीर हा आत्मा हीच ज्याची दृष्टी आहे तो २ परामर्ष ३ इंद्रिये. ४ समष्टी
सर्वव्यापीहस्तत्व ५ नाश ६ पूर्वाही नवा. त्रिकालाबाधित. ७ पलीकडील
८ भाषार. आश्रय.

सर्व वेदांचें जें सार । प्रणवस्वरूप तोच ॐकार ॥
 तथाचा सार्थ जो निर्धार । तोच विचार महावाक्याचा ॥१०४॥
 वेदस्वर्यें जें प्रतिपादिती । जें अतिप्रयत्नें जन संपादिती ॥
 यदर्थ ब्रम्हचर्य आचरिती । म्हणती ॐपद तयासीं ॥ १०५ ॥
 असो तथा पदाचा आक्रम । करूं जातां जरी दुर्गम ॥
 तरी तें अभ्यासियां सुगम । होतां परम गुरुकृपा ॥ १०६ ॥
 इंद्रिया माजील जीं स्थूल परम । तेथून धरितां अनुक्रम ॥
 आदरितां सूक्ष्म तारतम्यक्रम । साधे अविश्रम सधका ॥१०७॥
 तें हें ॐ शब्दवाच्य अक्षर । सकळ तपाचें जें सार ॥
 उच्चारमात्रें स्फुरे अर्थसार । साक्षात्कार आवर्तनें ॥ १०८ ॥
 अविपरिलुप्त चैतन्य । वृद्धिक्षय विकारशून्य ॥
 ऐसा आत्मा जाणील तो धन्य । भक्त अनन्य सहुरुचा ॥१०९॥
 अध्यात्म अधिभूत अधिदैव । त्रिविध तापीं तापलें जे सदैव ॥
 ते कैचे भोगिती हें सुदैव । वैभव हें एक संतांचें ॥ ११० ॥
 अविद्येपोटीं उपजे संसृति । त्या पासोन व्हावया निवृत्ति ॥
 साधन जें ब्रम्हात्मैकत्व वृत्ति । तथाची प्राप्ति ये ठायीं ॥ १११ ॥
 विषय कल्पना शून्य स्थिति । अहं ब्रम्हास्मीतिवृत्ति ॥
 या महावाक्याचीया आवृत्ति । बुद्धि प्रवृत्ति होईल जें ॥ ११२ ॥
 गुरुवचन शास्त्र प्रतीती । अंतर्गह्य करणवृत्ति ॥
 मनासह उपरमां पावती । आत्मसंविधि लाभे तें ॥ ११३ ॥

तेंच सम्यद्दर्शन प्राप्ति । विषयार्थादि जड निवृत्ति ॥
 तुटे अविद्यादि हृदय ग्रंथी । होय अव्यक्तीं प्रविष्ट ॥ ११४ ॥
 कवडशांतील अतिसूक्ष्म कण । त्याहूनही सूक्ष्म प्रमाण ॥
 तथा अणूहूनही आणीयान ॥ आत्मानुमाननिर्धार ॥ ११५ ॥
 मोठ्यांत मोठें ब्रम्हांड जाण । त्याहूनही आत्मा महीमान ॥
 परी हें सर्व सापेक्ष प्रमाण । आत्मा प्रमाणातीत तो ॥ ११६ ॥
 सूक्ष्मत्वे अणोरणीयान । महत्वे महत्परिमाणवान ॥
 एवं नाम रूपादि केवळ उपाधी जाण । आत्मापरिपूर्ण निरूपाधिक ११७
 आत्म्यास ना जन्म ना मरण । नाहीं त्यासी मूलकारण ॥
 अजनित्य शाश्वत पुराण । सहज निर्धारण दुर्गम ॥ ११८ ॥
 ॐकार प्रतीक जें ब्रह्म । तेंच त्याचें स्वरूप परम ॥
 आगमनिगमांसही दुर्गम । तें काय सुगम सर्वत्रां ॥ ११९ ॥
 जया निर्धारितां वेद थकले । तपस्वी वनवासी झाले ॥
 उपनिषदीं हात टेकिलें । कोणा न झालें निदान ॥ १२० ॥
 पावावया आत्मस्वरूपाचिया ठावा । अभेददर्शी आचार्यचि व्हावा ॥
 तदितरांचा कोण केवा । रिघावा न तेथें तार्किका ॥ १२१ ॥
 केवळ तार्किका न येथें थारा । भ्रमावतीं फिरेल गरगरां ॥
 आगम आचार्यावीण इतरां । स्थिरावेना तत्वबुद्धी ॥ १२२ ॥
 स्वबुद्धिकल्पनेचे अनंत तारे । न चुकविती लखचौन्यांशी फेरे ॥
 आगम आचार्येंदु एकचि पुरे । मग तम नुरे लवलेश ॥ १२३ ॥

इतरांन साधे जें बहु सायासैं । तेंच साधील तो अल्पायासैं ॥
 जो दृढ धरि त्या सहुरुचें कासे । तया प्रकाशे सद्विद्या ॥१२४॥
 सकार्य अविद्या जेथ सरें । सच्चिदानंद स्वरूप स्थिरे ॥
 स्वस्वरूप स्थिति अवतरे । मोक्ष दुसरें नाम त्या ॥ १२५ ॥
 हेंच जीवाचें अत्यंत अभीष्ट । यदर्थ करिती बहुत कष्ट ॥
 जें निरंतर ब्रम्हयोगनिष्ट । अंतर्निष्ट सर्वदा ॥ १२६ ॥
 स्वरूपीं होतां चंचळ । उठे विषयाची खळबळ ॥
 झालिया स्वरूपीं निश्चळ ॥ येई विकळता विषयांतें ॥ १२७ ॥
 स्वरूपीं जो विमुख । विषय तया सदा सन्मुख ॥
 तोच होतां स्वरूपोन्मुख । विषय मुख फिरविती ॥ १२८ ॥
 मोक्षमात्राचीच इच्छा करी । अन्याथीं निरीच्छ अभ्यंतरीं ॥
 इह परत्रार्थ तृष्णालेश नधरी । तोच अधिकारी मोक्षाचा ॥ १२९ ॥
 यांतील जो एका लक्षणें उणा । मुमुक्षू नव्हे तो स्पष्ट जाणा ॥
 तो केवळ मुमुक्षूचा बहाणा । जैसा काणा देखणा ॥ १३० ॥
 अहंकार गळाल्या वीण । न होतां लोभाचें निर्मूलन ॥
 न होतां मन निर्वासन । ब्रम्हज्ञान ठसेना ॥ १३१ ॥
 देहात्म बुद्धि हेंच भ्रांती । बंधासि कारण आसक्ति ॥
 सोडा विषय कल्पना स्फूर्ति । ब्रम्हप्राप्ती हातीं ये ॥ १३२ ॥
 निर्विशेष परब्रम्ह । साक्षात्कारा ये कठीण कर्म ॥
 स्वविशेष निरूपण हेंचि वर्म । हाचि धर्म धीमंदां ॥ १३३ ॥
 आत्मा गूढ सर्वाभूतीं । हें तत्व जाणती वेदांती ॥
 परी याची सर्वत्र अनुभूती । ऐसी प्रतीति कैसैनी १३४ ॥

आधीं लागे चित्त शुद्धि । वरी सूक्ष्म कुशाग्र बुद्धि ॥
 तेन्हांच प्रकटे हा त्रिशुद्धि । कृपा समृद्धि स्वयमेव ॥ १३५ ॥
 आत्मा नित्य अविकृत । आत्मविद तो शोकरहित ॥
 तोच धैर्यवंत धीमंत । भवनिर्मुक्त तो सदा ॥ १३६ ॥
 येथ न चले प्रवचन युक्ति । किंवा ग्रंथार्थधारणा शक्ति ॥
 अथवा वेद श्रुति व्युत्पत्ति । कांहीं उपपत्ति लागेना ॥ १३७ ॥
 आत्मानित्य अविकृत । शरीर अनित्य अनवस्थित ॥
 हें जाणोनि साधे जो स्वहित । विहिताविहित दक्ष तो ॥ १३८ ॥
 आत्मज्ञानी सदा निर्भय । एकीं एक अद्वितीय ॥
 दुजेपणाचा पुसिला ठाय । शोकांत्यय दृष्ट फळ ॥ १३९ ॥
 आत्मा जरी दुर्विज्ञेय । नातुडे प्रवचन श्रवणें ठाय ॥
 केवळ मेधा करील काय । तरीही सुविज्ञेय उपायें ॥ १४० ॥
 जो स्वयें सर्वत्र निष्काम । आत्मज्ञानैकमात्रकाम ॥
 ऐसा जो आत्मया प्रार्थी प्रकाम । तयासचि परम लाभ हा ॥ १४१ ॥
 श्रवणादिकाळीं तोच मी आहे । ऐसिया अभेद दृष्टी जो पाहे ॥
 हेच अनुसंधान जयाचें राहे । आत्मा अनुग्रहें वरी त्या ॥ १४२ ॥
 सदादुःखरिवासक्त । अशांत जाणि असमाहित ॥
 नाहीं जयाचें एकाग्र चित्त । तया हा अप्राप्त ज्ञानिया ॥ १४३ ॥
 श्रुतिस्मृति प्रतिपादित । करी जो विहित त्यागी अविहित ॥
 जयाचें नित्य समाहित चित्त । आत्मा अंकित तयाचा ॥ १४४ ॥

दुश्चरिता पासावजो विरत । आचार्यगुरु पदीं जो विनत ॥
 फळाची इच्छा जयाची निवृत्त । तयासीच प्राप्त हा आत्मा ॥१४५॥
 न होतां विषयीं निष्काम । न होतां केवळ आत्मकाम ॥
 न होतां सकळवृत्तिविराम । आत्माराम दुर्गम ॥ १४६ ॥
 पाहूनि जिज्ञासूच्या तपा । स्वयें आत्म्यास उपजेळ कृपा ॥
 तेंच प्रकटी निजस्वरूपा । गुरुवीण सोपा नव्हेच ॥ १४७ ॥
 तरी स्वरूपप्राप्त्यर्थ साधकें । करावीं श्रवणमननादिकें ॥
 अभेदभावानुसंधाननिकें । तरीच सुखें आत्मलाभ ॥ १४८ ॥
 प्रपंच हा अज्ञानमय सारा । अज्ञानमूलक तयाचा पसारा ॥
 ज्ञानावीण मोक्षास थारा । नाहीं जरा हें समजा ॥ १४९ ॥
 अनुमान आणि युक्तिप्रभव । हा तो शास्त्राचा अनुभव ॥
 प्रपंच नाशींच ज्ञानोद्भव । असंभव अन्यथा ॥ १५० ॥
 महात्मा हो का पामात्मा । जीवात्मा तोच परमात्मा ॥
 हें जाणून वर्तेल तो महात्मा । अभेदात्मा तो एक ॥ १५१ ॥
 ब्रम्हात्मैकत्व विज्ञान । हेंच ज्ञानार्चें पर्यवसान ॥
 झालिया एकदां आत्मज्ञान । समस्त अज्ञान मावळे ॥ १५२ ॥
 आत्मज्ञान होतां पुरे । अवगंतव्य मग कांहीं नुरे ॥
 करतलगत वस्तुजात सारें । साक्षात्कारें तयासी ॥ १५३ ॥
 आत्मविज्ञानार्चें फळ । संसार निवृत्ति अविकळ ॥
 परमानंद प्राप्ति तात्काळ । तया सुकाळ मोक्षाचा ॥१५४॥

आत्मासूक्ष्माहून सूक्ष्मतर । महताहून महत्तर ॥

हा तो सर्व व्यापकता प्रकार । बुद्धिगोचर करावया ॥ १५५ ॥

तो स्वयं सूक्ष्म ना महत । तरतम भाव तेथे कल्पित ॥

तो तों आब्रम्हस्तंब पर्यंत । परिपूरित चराचरीं ॥ १५६ ॥

तें हें अनिर्वचनीय संत । बुद्धींत व्हावया संकलित ॥

वाचनें करिती मर्यादित । अमर्यादित जें स्वयें ॥ १५७ ॥

केवळ बुद्धि वैभवाचे योगें । खरें वर्म हातीं न लागें ॥

साधू सत्गुरू संत संगें । सेवानुरागें तत्प्राप्ति ॥ १५८ ॥

ब्रम्ह निरूपण काय थोडें । पोथ्या पुस्तकीं भरलें रोकडें ॥

परी सहुरू कृपा जों न घडे । हातीं न चढें कल्पांतीं ॥ १५९ ॥

नित्य नैमित्तिक कर्माभावीं । शुद्धसंस्कारयुक्त जों मन नाही ।

तोंवरी ब्रम्हानुभव पाही । मुळींच कांहीं नागवें ॥ १६० ॥

ब्रम्ह केवळ नित्य । तद्व्यतिरिक्त सर्व अनित्य ॥

दृश्य जाता नाही सातत्य । सत्यसत्य त्रिवाचा ॥ १६१ ॥

ब्रम्हाचा वक्ताही दुर्मिळ । तैसाच दुर्लभ श्रोताहि निर्मळ ॥

वरी प्रेमळ आणि अनुभवशीळ । सहुरू विरळ लाघाया ॥ १६२ ॥

ब्रम्ह काय वाटेवर पडलें । गिरीकंदरीं जे जे दडले।

यम नियमीं जे अडकले । गढले ध्यान धारणीं ॥ १६३ ॥

१ मोठा, त्याहून मीठा अशी जी जाणीव. २ अस्तित्व ३ सेवेपासून होणाऱ्या कृपेने ४ हातीं लागत नाही. ५ सततपणा. शाश्वती.

त्यांनाही न होतां गुरूकृपा । येईना जें ब्रम्ह रूपा ॥

तें तुजसम या लोभ स्वरूपा । आतळे बापा कैसेनी ॥ १६४ ॥

जयास उदंड द्रव्यासक्ति । तयास ब्रम्हज्ञान प्राप्ती ॥

नघडे कधींही कल्पांतीं । गांठ निश्चिती बांधावी ॥ १६५ ॥

करितां परमार्थ श्रवण । करी विषयांचें चिंतन ॥

आणि प्रपंचाचें निदिध्यासन । मग साक्षात्करणही तैसेंच ॥ १६६ ॥

मलविक्षेप आणि आवरण । ऐसें त्रिदोषी अंतःकरण ॥

निष्काम कर्म मल निर्मूलन । विक्षेप क्षालन उपासना ॥ १६७ ॥

मकर्म आणि उपासना करितां । परिपक्वता येते कर्त्याचे चित्ता ॥

मल विक्षेप निर्मूल होतां । आवरण शेषता राहतें ॥ १६८ ॥

तें हे सर्वानर्थबीज आवरण । नासून जातें प्रगटतां ज्ञान ॥

होता रवि प्रकाशमान । जेवी निरसन तिमिराचें ॥ १६९ ॥

सत्यज्ञानानंतादि लक्षणीं । वणिले जे वेदांतविचक्षणीं ॥

तें ब्रह्म ज्याचा तोच जनीं । होतां ज्ञानी विकसतें ॥ १७० ॥

थोडा अंधार थोडें चांदणें । एकला पांथस्थ रानीं चालणें ॥

विचकला स्थाणू तस्कर भेणें । लपला तेणें तेथेंच ॥ १७१ ॥

एकला मी जवळी पैसा । तो तर टपला वाटपाड्या जैसा ॥

आतां करावा विचार कैसा । नये भरवसा जीवाचा ॥ १७२ ॥

१ वेदांत निष्णात जनांदी. २ तुटलेल्या झाडाचें बाकी राहिलेले खोड. ३ खोड

ज्याच्यावर घोरही भावना झाली आहे तें ४ टपून बसला आहे.

तोंच दुरूनि दीप येतां । प्रकटतां स्थाणूची याथात्म्यता ॥

विरली तयाची भीतीग्रस्तता । कळली ती आभासतां चोराची ॥१७३॥

असो आतां या प्राप्तीसीं । निवेदिलें व्यत्यय श्रोतयांसी ॥

पुढील अध्यायीं श्रेयार्थियासीं । श्रेय प्रकाशील निजरूप ॥१७४॥

हेमाड साई पदी ढोळे । वाचेस येईल तैसें बरळे ॥

साईकृपा जें जें चावळे । परिसोत भोळे भाविकते ॥१७५॥

इति श्री संतसज्जन प्रेरिते । हेमाडपंत विरचिते ॥

साई समर्थ सच्चरिते । ब्रम्हज्ञान कथनं नाम ॥ १७६ ॥

शोडशोऽध्यायः

श्री सद्गुरु साईनाथार्पणमस्तु । शुभं भवतु ॥